

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi¹

Prof. Dr. Hüseyin BAL²

Özet

Antalya Türkiye'nin kadim kentlerinden biridir. Antalya Bergama krallığı ile kurulmuş, Roma hâkimiyetinde kalmış, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye'sinin gözde bir şehri olmuştur. Bütün dönemlerde Antalya limanı İskenderiye limanı ile Ortadoğu'ya bağlanmış, Venedikli, Cenevizli ve diğer tüccarla Avrupa'ya açılmıştır. Antalya'nın ilk nüfus verileri 1530 yılına rastlar. Bu tarihte Müslüman nüfus 3284, Gayri Müslim 582, toplam 3866'dır. 2017 yılı itibariyle 2 milyonun üzerinde bir nüfusa sahiptir.

Teke Sancağında altı ilçe vardır ve Antalya merkezi ilçedir. Daha sonraki dönemlerde statüsü değişerek il olmuştur.

Osmanlı döneminde uzun zaman Antalya'da Müslüman, Rum, Yahudi gayrimüslim hepsi Osmanlı tebaası olarak birlikte yaşamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında mübadele ile Rumlar Yunanistan'a gitmiş, oradan Türkler gelmiştir. Bugün de farklı etnik kimlikler, yabancı yerleşik insanlarla çok kültürlü bir iklimi yaşamaktadır.

Anahtar kelimeler: Antalya, demografi, sosyal-ekonomik gelişme, turizm.

Abstract

Antalya is one of the ancient cities of Turkey. Antalya was established with the kingdom of Pergamon, remained under the Roman rule, and became a favourite city of the Seljuks, Ottoman and Republican Turkey. In all periods, the port of Antalya was linked to the Middle East through the port of Alexandria and was opened to Europe with the Venetian, Genoese, and other merchants.

The first population data of Antalya dates to the year 1530. At that time, the Muslim population was 3284, non-Muslim 582, total 3866. By the year 2017, it has a population of over 2 million people.

There were six districts within Teke Sanjak and Antalya was the central district. In later periods, its status having changed it became a province.

During the Ottoman period, Muslims, and the Greek and Jewish non-Muslims had long lived together as Ottoman subjects.

In the first years of the Republic, Greeks went to Greece with the exchange and Turks came from there. Today as well, different ethnic identities live with foreign inhabitants in a multicultural climate.

Key words: Antalya, demography, social-economic development, tourism.

Giriş

Kentler coğrafi özellikleriyle, tarihi geçmişleriyle, sosyal-ekonomik değerleriyle ve sosyal sermayeleriyle kent olurlar. Biz de Antalya'yı bu boyutlarda anlamaya çalışacağız.

¹ Bu çalışma, II. Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

² Antalya AKEV Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, husbalarisi@gmail.com

Coğrafi durumu

Antalya Akdeniz bölgesinde yer alan 8 ilden biridir. İl yüzölçümü 2.110 km² ile Türkiye genelinde (78.534 km²) işgal ettiği alan %2.68'dir. Antalya'nın arazi dağılımlında yarıdan fazlasında (%54) ormanlık alan bulunmaktadır. Verimli tarım alanları arazisinin %22'sini oluşturmaktadır. Çayır-mera niteliğindeki arazi %5'dir.

Tarihi konumu

Antalya Türkiye'nin kadim kentlerinden biridir. Birçok mağarasında Paleolitik ve Mezolitik dönemlere ait insanlığın ilk dönem kalıntıları bulunmuştur. Doğal süreç içinde avcı-toplayıcı toplumları, yerleşik tarım toplumları, kent /site devletleri, imparatorluklar hepsi Antalya coğrafyasında yaşamıştır.

Bu coğrafya Psidya, İzorya, Klikya, Likya ve Hitit uygarlığına ev sahipliği yaptı. Antalya, Lidya devletini ve sonra Perslerin gelişini (M.Ö.547) gördü. Büyük İskender'in bölgeyi zapt etmesini yaşadı (M.Ö 334). Bergama Krallığı'nın (M.Ö 188-133) gelişine ve Kral II. Attalos'un kenti imar etmesine tanık oldu. Ve kralın adına izafeten "*Attaleia*" adını aldı. Sonraları bu ad sırası ile "*Stela*", "*Adalya*" ve "*Antalya*" biçimlerinde değişti. Milâttan önce I. yüzyıl başlarında Bergama Krallığı toprakları Romalılara geçti. Antalya, uzun bir süre Roma İmparatorluğunun büyüyen sınırları içinde kaldı (M.Ö 79-M.S 284). Roma idaresinde giderek gelişti ve önemli bir ticaret merkezi haline geldi.

Antalya Bizans hâkimiyeti döneminde de Akdeniz'e açılan faal bir limanı olma özelliğini sürdürdü. Türklerin Anadolu'yu fethi sırasında **Süleyman Şah** burayı aldı ve şehir 1103'e kadar Selçukluların hâkimiyetinde kaldı. Bu tarihte Bizans İmparatoru'nun kuvvetleri tarafından geri alındı. Bundan sonra Bizans ve Türkler arasında birkaç defa el değiştirdi. 1120'de tekrar Bizans hâkimiyetine girdi.

Selçuklu Sultanı **I. Gıyâseddin Keyhusrev** 5 Mart 1207'de Antalya'nın fethini gerçekleştirdi. Mübârizüddin Ertokuş'u valiliğe getirdi, kalenin surlarını onarttı, din adamları görevlendirdi ve bir de mescit yaptırdı. Böylece kent ilk kez Türk ve İslami kimlikle tanışmış oldu. Buna rağmen beş yıl sonra Kıbrıs Krallığı Hıristiyan ahalinin de yardımıyla Antalya'yı geri aldı (1212), dört yıl sonra Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykâvus şehri egemen oldu (1216) ve tekrar Ertokuş'u atadı, birtakım iktisadî tedbirler

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi

alındı, eski rıhtım ve mendirekler tamir edildiği gibi bir de tersane kuruldu. Böylece şehir aynı zamanda Selçukluların Akdeniz donanmasının merkezi oldu (Emecen, 1991: 232). Antalya stratejik özellikleri nedeniyle bölgeye egemen olmak isteyen her otoritenin ilgisini çekti.

Antalya ve civarı, Selçuklu Devleti'nin zayıflaması üzerine Teke bölgesine hâkim olan Hamîdoğulları'nın eline geçti (1301). Kıbrıs Krallığı Antalya'yı tekrar işgal etti ve yağmaladı. Burada 12 yıl (1361-1373) hüküm sürdü. Teke Beyliği Antalya'yı geri aldı. Osmanlı devleti ancak kuruluşundan 90 yıl kadar sonra **I.Beyazıd** döneminde Antalya'ya geldi (1390) ve şehzadelere (İsa Çelebi, Mustafa Çelebi) sancak olarak verildi. Sultan II.Beyazıd'ın oğlu **Şehzade Korkut** 8 yıl Antalya'da valilik yaptı (1502-1509) (Karaca, 2002: 33-46). Antalya'nın kuzeyinde bir ilçesi olan Korkuteli onun adını taşımaktadır.

Sevr'den sonra Osmanlı toprakları paylaşılırken İtalyanlar Antalya'yı istediler. Ve Nisan 1919-Temmuz 1921 tarihleri arasında iki yıldan fazla bir süre işgalci olarak kaldılar. Antalya istiklal savaşından sonra Modern Türkiye'nin güzide bir kenti olarak Cumhuriyetle birlikte yeni bir hayat tarzını benimsedi.

Bundan sonra verileri üç döneme ayırarak vereceğiz; Osmanlı, Cumhuriyet ve yakın dönem.

(1) Osmanlı Dönemi

Demografik durumu

Bir kentin nüfus büyüklüğü ve niteliği oradaki sosyal-kültürel, ekonomik ve siyasal gelişmelerin nasıl olacağını önemli ölçüde belirler. Antalya'nın nüfusu 1530 yılında Müslüman 3.284, Gayri Müslim 570 olmak üzere toplam 3.866'dır. (Karaca, 2002: 123).³

Sosyal zümreler bakımından 1530 ve 1568 yılları karşılaştırıldığı zaman şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır.

³ O dönemde askerlik ve vergi için hanelerde sadece erkekler sayılmaktaydı. Hane sayısı bilindiği için (hane sayısı x 5) formülüne göre nüfus tahmini yapılmıyordu. Nüfus: Müslüman 474 hane x 5: 2.370, Gayri Müslim 114 hane x 5: 570 ve ikisinin toplamı 2.940'dır. Bu sayıya müccerret (bekâr) ve kale muhafızları eklendiği zaman nüfus 3.866 olmaktadır

Teke Sancağında Tahmini Nüfus ve oranları (Karaca, 2002: 230).

Zümreler	1530	%	1568	%
Şehirli	6.069	5.2	7.010	6.7
Konar-Göçer	39.334	34.0	30.837	29.5
Çiftçi-köylü	44.796	38.8	48.539	46.4
Müsellem ⁴				
Çiftlikte olanlar	24.001	20.8	16.936	16.2
Sipahi ve Zaim	1.155	1.0	1.160	1.1
Toplam	115.355		104.482	

Antalya'nın da içinde olduğu Teke–ilinde şehir nüfusu hem sayı olarak hem de oran olarak düzenli artmıştır. Konar-göçerler 1568'de azalmıştır. İncalcık bu düşüşü Yörüklerin doğudan batıya, güneyden kuzeye yaptıkları göçe bağlamaktadır. Karaca ise bu azalışı, göç olgusunun dışında, fethedilen bölgelere iskan edilmek üzere yapılan sürgünlere, ayaklanmalara, Yörüklerin bir kısmının Safevi devleti ile ilişkilerine⁵ ve oraya sığınmalarına bağlamaktadır (Karaca, 2002: 231).

Antalya'da 1754 de Müslüman nüfus 8.005, Gayri Müslim 1.220, toplam 9.225'dir. 1872-1873 Antalya şehir merkezinde vergiye tabi 4.967 erkek nüfus vardır. Bu sayı 5 ile çarpıldığında tahmini nüfus 24.835 civarında olur. Benzer şekilde 1882 yılı nüfusu 25.000 olarak verilmiştir. Antalya merkezde 1901-1902'de 4.585 hane ve 22.925 nüfus vardır. Köyler ve aşiretler de eklendiği zaman toplam nüfus 42.130 olmaktadır. Bu nüfus içindeki dağılım şöyledir: Müslüman: 37.574, Rum: 4.270, Yahudi: 235, Ermeni: 5, Ecnebi: 278.

⁴ **Müsellem:** Osmanlı devletinin kuruluş döneminde, barış zamanı tarımla uğraşan, savaş zamanı sefere katılan; kapıkulu ocaklarının kurulmasından sonra da bir süre geri görevlerde eyalet askeri olarak kullanılan; buna karşılık bazı vergilerden muaf tutulan atlı asker grubu.

⁵ **Safevi devletinin** kuruluş sürecinde ve daha sonraki zamanlarda Türkmen /Yörük oymaklarının önemli bir bölümünün dahili vardır. Faruk Sümer'e göre büyük oymaklardan Antalya yöresinde bulunan Tekelü oymağının rolü büyüktür. Bunlar Antalya bölgesinde Şah Kulu İsyanını(1510-11) yürüttükten sonra, Safevilere sığınmışlar, bazı beyleri Safevi devletinde sorumluluklar almışlardır.

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi

Mahalleler ve nüfusları

1530 yılında düzenlenen Teke Sancağı tahrir defterinde Antalya'da Müslümanların bulunduğu 20 mahalle kaydedilmiştir. Gayrimüslimler “Cema’at-i Gebran” (Rumlar) “Cema'at-i Yahüdiyan” (Museviler) olmak üzere iki ana gruptur.

İbni Batuta'nın tespitine göre Gayrimüslimlerin ayrı mahalleri ayrıdır. Hıristiyan tüccarlar Mina-Liman mahallesinde oturmaktaydılar. Diğer Hıristiyanlar ve Yahudiler de ayrı ayrı mahallelerde otururlardı. Seçkin Müslüman yöneticileri etrafı surla çevrili kalede otururlardı. Geri kalan ahali şehre dağılmış vaziyette yerleşmişlerdi.

Aslında limandan başlayan bölgede iç kale ve şehri çevreleyen surlarıyla dış kale bulunduğu için bütün mahaller surlarla kuşatılmıştı.

Mahalle adlarının büyük bir kısmı mahalledeki Mescitten alınmıştır. Mescid-i Has Balaban, Mescid-i Hurmalı, Mescid-i Hızır Sofu, Mescid-i Ahi Kızı gibi. Bazıları cami adlarıyla anılmıştır. Cami-i Bali Bey, Cami-i Atik, Cami-i Cedid vb. Bazıları şahıs isimleridir: Kassab Kici Bali, Divane Piri, Şeyh Sinan, Muhyiddin, Karadayı vb. Bazı mahalle isimleri geneldir; Kirişçiler, Kızılsaray, Meydan vb. (Karaca, 2002: 119-121).

Ekonomik durum

Antalya limanı kurulduğundan beri ticaretin yoğun yaşandığı bir merkez olmuştur. Bu nedenle Bizanslılar ve Selçuklular zamanında Venedikli, Cenevizli, Floransalı, Kıbrıslı, Mısırlı tüccarların ilgi duyduğu bir yer olmuştur. Bu tüccarların ödedikleri gümrük vergileri her zaman önemli bir gelir kaynağıdır. İskenderiye ve Trablus limanlarına gelen Hint malları Antalya'ya yollanıyor, buradan da Batı Anadolu ve İç Anadolu'yu aşarak iki yolu takip ederek Bursa'ya ulaşıyordu. Aynı şekilde Anadolu malları yine bu yollarla Mısır ve Suriye, hatta Avrupa ülkelerine gönderiliyordu. Antalya-İskenderiye limanları ticaret yolunun iki önemli noktasıydı.

Antalya-İskenderiye deniz yoluyla Anadolu'dan Arap ülkelerine mamul ürünler(kereste, ağaç, demir, zift vb.) gönderilmiş, İskenderiye'den de şeker, kumaş boyaları, baharat, sabun vb. getirilmiştir. Antalya limanı gümrük gelirleri bakımından önemli bir kazanca sahip olmuş, Müslüman tüccarlardan %4, yabancı tüccarlardan %5 gümrük resmi alınmıştır. 1476-77 yılında Finike iskelesiyle birlikte Antalya limanında gümrük gelirleri 450.000 akça olarak kaydedilmiştir. 1568 tahrir defterinde Antalya

iskelesinin gümrük gelirleri çeşitlendirilmiş ve toplamı 393.333 akçaya ulaşmıştır. Alınan ihtisab ve bac-ı bazar vergileri Liman ve şehrin ekonomik canlılığını göstermektedir. Bu vergiler 1530 tahririnde 45.000 akça, 1568 tahririnde 57.100 akçadır (Karaca, 2002: 108-109).

1814-1815 yıllarında gümrük vergilerinin 276.246 akça olarak düştüğü görülmektedir. Bunun nedeni diğer iskelelerin faaliyete geçmesi ve Avrupa'ya kaçak hububat gönderilmesidir. (Karaca, 2002: 113). O sırada İngiltere hem Amerika hem de Fransa ile savaş halindedir ve bu ülkelerin hububat ihtiyacı çoktur.

Antalya limanına 1889-1890'dada bir yıl içinde, 1.042'si Osmanlı, 222'si yabancı olmak üzere 1.264 gemi girdiği belirlenmiştir. Yabancı gemiler arasında Yunanlılar ve İngilizlere ait olanlar başta gelmekteydi.

1925'li yıllara geldiğimizde ihracat ve ithalat yapıldığı halde Antalya limanının ekonomik değerinin azaldığı görülmektedir. Bu sırada *ithal ürünleri*: şeker, manifatura, kahve, çuval ve ip, ziraat aletleri, gaz ve benzin, pirinç, manda derisi vb. *İhraç rnleri*: hububat, hayvanat, kereste, susam, meyve ve sebze, sadeyağ ve yoğurt, tütün, anason, meyan kökü, kömür vb. (Karaca, 2002: 113).

Daha çok işlenmiş ürünler almamız buna karşılık daha çok tarım ürünleri ve hayvancılık ürünleri satıyor olmamız, tipik tarım toplumunun niteliğine uygundur.

Antalya'da gemi inşa faaliyetinin olması önemlidir. 3 Kasım 1571'de Mühimme hükmünde Antalya ve Alaiye (Alanya) da kadirga yapılmasına karar verildiği anlaşılıyor. Bununla birlikte kaç gemi yaptırmanın mümkün olduğu ve yeterli ziftin bulunup bulunmadığı sorulmaktadır. 1572'de gemilerin yapıldığı, Rodos adasından top alınıp yüklendiği, Antalya kalesinden barut vb. ihtiyaçların alındığı görülüyor. 1593 tarihli Mühimme hükmünde veziriazam Sina Paşa için 6 kadirga ve Teke-ili beyinin kendisi için 1 kadirga yapılmasına karar verilmiştir. Böylece devletin yanında bir bey için de gemi yapımının mümkün olduğu anlaşılıyor. Gemilerin masrafının Teke-ili beyinin vermesi, parasını bakaya tahsilinden verip, tahsil olundukça alması ve fazlasını İstanbul'a göndermesi istenmektedir(Karaca, 2002: 114).

Yerel imknları kullanarak gemi yaptırılması da dikkat çekici bir uygulamadır. Gemiler için her yedi haneden bir kürekçi alınması, siyaset edilecek (cezalandırılacak) kişilerin

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi

gemilere kürekçi konması, reis, yelkenci ve odabaşı tayin edilmesi sorumlu kişi olan Mehmet Çavuş'tan istenmektedir (Karaca, 2002: 115).

Antalya ticaret yolları üzerinde bulunduğu için tarih boyunca siyasi ve iktisadi bakımdan önemli bir konuma sahip olmuştur. Ulaşımın hem kara hem de deniz yoluyla olması ona ayrıcalık vermiştir. Karadan kervan yoluyla hem İstanbul'a hem de Erzurum'dan geçerek İran ve Türkistan'a ulaşmak mümkün olmuştur.

Devlete ait arazilerin (Miri arazi) köylüler-çiftçiler peşin kira bedeli vererek belirli miktarını ekebiliyorlardı. Yetiştirdikleri ürünler için de “öşür” adıyla 1/10 ve ½ gibi oranlarda vergi veriyorlardı. Bir kısım arazi ise “Mülk arazisi” adıyla şahıslara verilmişti. Bu araziler bir hayır amacıyla kurulan vakfa bırakılabiliyordu.

Köylünün ektiği toprak, “bir öküzün sürebileceği kadar arazi” anlamında “çift” olarak ifade ediliyordu. Bunun yarısına da “nim çift” deniliyordu. Antalya'da 1455 yılında 26 tam çift, 96 nim çift; 1568 yılında ise 21 tam çift, 185 nim çift kayıt edilmiştir. Nim çiftin artması arazinin bölündüğünü göstermektedir. (Karaca, 2002: 237). Bu çiftlerde /çiftliklerde tahıl, hububat, sanayi bitkisi (pamuk, susam, afyon, keten, çeltik vb.) ekiliyor ve bahçe-bostan tarımı yapılıyordu.

Teke-ilinde ve onun kaza merkezi olan Antalya'da hayvancılığın ekonomik değeri olduğunu görüyoruz. Devlet koyun ve keçiden “adet-i ağnam” veya “resmi ağnam” adıyla vergi almaktaydı. Bu Teke sancağı için 2 koyuna veya 2 keçiye 1 akça olarak belirlenmişti. Mart veya Nisan ayında hayvanlar sayılarak alınan bu vergi önemli bir gelir kaynağıdır. Koyunlardan alınan vergi “koyun bacı” olarak da zikredilmiştir. Teke yöresinde 1568 tahrir defterinde koyun geliri 94.485 akça olarak kaydedilmiştir. Buradan koyun sayısı (94.485 x2= 188.970 olduğu anlaşılıyor. Yörüklerin nüfusun önemli bir kısmını (1568 de %30 civarında) oluşturduğu bilindiğine göre hayvancılıktan elde edilen verginin ne kadar değerli olduğu anlaşılır.

Osmanlı devletinde vergi sağlayan her şey (insan, hayvan, tarım ürünü, arı kovanı, değirmen vb.) dikkatle belirleniyor ve sayılıyor ve defterlere kaydediliyordu. Biz de bu sayede geçmişe dair birçok bilgiye ulaşabiliyoruz.

İdari yapısı

Osmanlı idarî teşkilâtında Antalya'nın merkezi olduğu sancak Teke Sancağı veya Teke-ili olarak geçmektedir. Teke Sancağı içinde merkez özelliği gösteren 6 yerleşim vardır. Bunlar Antalya, İstanos (Korkuteli), Elmalu, Kaş, Kalkanlu, ve Karahisar'dır.

Antalya Teke-Sancağının kaza merkezidir. Kendine bağlı köyler bulunmaktadır. Tahrir defterlerinde 1568'de 25 köy yer almıştır (Karaca, 2002: 71).

Antalya Amasya, Manisa gibi şehzade şehri olmuş, dört şehzade burada yöneticilik yapmıştır. Teke Sancağı XIX. yüzyılda yeni kurulan Konya vilâyetine bağlandı. Bu sırada Antalya/Teke, Elmalı, Alâiye (Alanya), Akseki ve Kaş adlarında beş kazası vardı.

Sosyal doku

Antalya Teke Sancak merkezi olması bakımından ayrı bir öneme sahip olmuştur. Sancak Beyi ve Kadı hiyerarşinin üstünde bulunmaktaydı. Kadı, hukuk işlerinin dışında aynı zamanda belediye başkanıdır. Kadılar Belediye işlerini 1826 yılına kadar Yeniçeri ocağının desteği ile yürütmüşler, bu tarihten sonra belediye işleri sorumluluğu kadılardan alınmıştır. Kadıya bağlı şehir kethüdası, muhtesib, pazarbaşılar, çöpçübaşılar, esnaf kethüdası bulunmaktadır.

Şehirde üst yöneticilerin yanında vergiden muaf bir zümre bulunmaktadır. 1530 da bunların sayısı 53 iken, 1568'de 172'e çıkmıştır. Bunlar arasında Al-i resul (9), Dai'padişah (9), İmam, müezzin, hatip (46), Hisar tımarından ma'zul (10), Hisar gedüğünden ma'zul (26), kethüda (2), Kud-ı zade (2), müteveli (8), Sipahizade (4), Sipahi (1), şerifzade (10), Şeyh-i zaviye (1), zaviyadar (1), Reis-i Liman (1), Topçu-ı Kal'a-ı Antalya (2) vb. Görüldüğü gibi vergiden muaf olanlar statü hiyerarşisinin veya bazıları aynı zamanda sosyal tabakalaşmanın üst kesimlerinde bulunmaktadır.

Seçkin Müslüman yöneticileri etrafı surla çevrili kalede oturlardı. Geri kalan ahali (zanaatkar, esnaf, çalışanlar vb.) şehre dağılmış vaziyette yerleşmişlerdi. Hıristiyan tüccarlar da ayrıcalıklı konumdaydılar. Onlar malların gelip-gittiği Liman'ı içine alan Liman mahallesinde oturmaktadırlar. Diğer Hıristiyanlar ve Yahudiler de ticaret işlerinde söz sahibi idiler.

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi

Antalya'da halkın önemli bir kısmı konar-göçer gruplardan yani **Yörüklerden** oluşuyordu. Yörükler kışlak ve yaylak arasında hareket eden ağırlıklı olarak keçi ve koyun sürüleri olan ve boy, aşiret, cemaat, oymak, mahalle ve oba, aileden oluşan gruplardır. Tahrir defterlerinde Yörükhan taifesi “cemaat” olarak geçmektedir. Menteşe, Saruhan, Karamanoğulları beyliklerinin dağılmasından sonra Yörük oymakları Teke-İli'ne gelmişler ve burada yaşamaya başlamışlardır.

Devlet yaylak, kışlak ve korularda bulunan Yörüklerden belirlenmiş vergi almaktadır. 1568 tahririnde kuru ve yaylak hasılatı 7.350 akçadır. Ancak bu rakam köy, mezra ve cemaat hasılı kaydedilenlerle artmaktadır. Bunlara çayır, yonca, ağıl vergileri de eklendiği zaman toplamı artmaktadır.

Vergiler (toplamı)

Yaylak : 4.610 akça, (örn resm-i yaylak)

Kışlak : 6.283 akça,

Yonca ve otlak : 7.311 akça,

Koru : 9.185 akça,

Çayır : 1.551 akça,

Ağıl : 647 akça olarak kaydedilmiştir.

Görüldüğü gibi Yörük taifesi de yerleşik topluluklar gibi vergi mükellefidir.

Vakıf kültürü, medrese ve camiler

Vakıf kültürü Selçuklu ve Osmanlılarda çok güçlüdür. Devlet desteği ve denetimi olmakla birlikte, sivillerin sorumluluk üstlendiği, medrese, cami gibi faaliyet alanlarında etkin olan vakıflar kısmen sivil toplum örgütü niteliğindedir. Vakıfların gelirleri belli aralıklarla belirlendiği ve gelişmeler kaydedildiği için bazı bilgilere ulaşmak mümkün.

Selçuklu ve Osmanlı döneminde Antalya il genelinde **17 medresenin** varlığı kayıtlara geçmiştir (1900 yılı kayıtları).

Bunların çoğu Antalya merkezde az sayıda olanı da ilçelerde faaliyet göstermiştir. İlk yapılan medreselerden **Selçuklu Medresesi** (1232), Selçukluların yazlık başkent olarak kullandıkları Alanya'da Sultan Alaaddin Keykubad tarafından 1232 yılında Obaköy Beldesinde bir tepe üzerinde inşa edilmiştir. **Yivli Minare Medresesi** 1219-1238

arasında yapılan medrese Yivli minare camisinin avlusundadır. Bundan sonra yapılan **Gıyaseddin Keyhüsrev Medresesi**(1239) Antalya merkez. Kaleiçi'nde, Yivli Minare'nin doğusunda inşa edilmiştir. Kitabesinde adı geçen Atabek Armağan'ın, Selçuklu döneminde Antalya Valisi olan Ertokuş'un azatlı kölesi olduğu ve Ertokuş'tan sonra Antalya Valisi olarak görev yaptığı bilinmektedir. **Karatay Medresesi** (1250), Sultan II.Keykavus zamanında saltanat naipliği yapmış olan Celaleddin Karatay 1250 yılında yaptırıldığı kabul edilmektedir.Karatay mahallesine adını veren medresenin geliri 660 akça olarak kaydedilmiştir (Karaca, 2002: 339). 1455 tahririnde adı geçen **Medrese-i Has Balaban** medresesinin gelirinin 490 akça olduğu, bu gelirin 8 dükkan ve 1 bağ veya bahçe (harım) gelirinden oluştuğu, Müderris Mevlana Muslihiddin üzere kayıtlı olduğu yazılıdır.**Enbiya Sultan Hatun Medresesi**: Teke Bey'inin annesi adına yapılmıştır. Müderris Mevlana Muslihiddin üzerine kayıtlıdır. 1479-80 tarihinde geliri 5.855 akçadır.

Cami kültürü Selçuklu ve Osmanlı'da köklü bir geleneği yansıtır. Şehirler merkezdeki ulu caminin etrafında yapılır. Resmi binalar, esnaf ve zanaatkârlar genellikle bu caminin etrafında yer alır. Burası şehrin merkezidir. Bu durum Antalya içinde geçerlidir. Merkezde bulunan ve vakıf üzerinden yaşayan camiler arasında üç tanesi tarihe tanıklık etmiştir. Bunlar;

Yivli Minare Külliyesi içinde yer alan Ulu Cami (**Cami-i Atik**) I.Alaeddin Keykubad tarafından (1219-1236 arasında) yaptırılmıştır. 1567 tarihindeki geliri 12.517 akça olup, bu gelir icara verilen yoncalık, dükkân, değirmen (asiyâb), arazi geliri ve bağışlardan oluşmaktadır.

Tarihte Malkoçoğlu lakabıyla tanınan Bali Bey, II.Beyazıd devrinin akıncı beylerindedir. Muhtemelen 1480-1530 arasında yapılan **Cami-i Bali Bey** onun adını taşımaktadır. 1567 tarihli geliri 21.050 akçadır (geliri icara verilen hamam, kervansaray, bahçe, değirmen, arazi vb).

Vakfiye ve kitabesinden anlaşıldığına göre 1570 tarihinde Kuyucu Murad Paşa tarafından yaptırılan **Cami-i Murad Paşa**'nın gelirleri çok çeşitli yerlerden sağlanmıştı (bahçe,bostan,bağ,badem ağaçları, tarla, çeltik arazisi ve 8900 altın.)

Gelirleri nerelere harcadığına dair bilgiler de ilginçtir: (1)"Antalya kasabasında bina eylediği cami-i şerifin ve kasaba dışındaki imaretin tamir ve bakımı (2) Belirtilen bir hanın bakımı (3)Aspendos nehri üzerindeki bir köprü tamiri (4) Aspendos ve Düden

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi

nehirlerinin ıslahı (5) Çalışanlara (mütevelli, nazır, müezzin, katip, nefer, ıslah işinde çalışanlar,imarete çalışanlar vb) verilen ücretler vb. Kime kaç dirhem verildiği ayrıntılı olarak yazılmış. Görüldüğü gibi bu vakıf sadece kendi binasının bakım ve onarımıyla ilgilenmemiş, şehirde yapılması gereken bazı işlere de el atmış.

(2) Cumhuriyet Dönemi

1927 Nüfus değerleri

1927'de yapılan ilk nüfus sayımında Antalya'nın il genelinde nüfusu (8 ilçe ve merkez toplamı) 204.372 olarak belirlenmiştir. Bu nüfusun % 54,39'u (111.160) kadın, % 45,61'i (93.212) erkek nüfus teşkil etmekte idi.

Aynı yıl yapılacak milletvekili seçimlerinde erkek nüfus esas alındığı için Antalya'nın 5 milletvekili çıkarmasına karar verilmiştir.

Antalya merkez ilçe nüfusu; 36.324'dür. Bunun %52.17'ü (18.951) kadın, %47.83'i (17.373) erkektir. Merkezde ve il genelinde erkeklerin oranının beklenenden düşük olması ülkenin içinden geçtiği savaş yıllarıyla ilgilidir. Antalya merkez nüfusunun vilayetin genel nüfusuna oranı % 8'lerde kalmaktadır. Merkez 2.989 m2 olup nüfus yoğunluğu 12.2' dir. İl genelinde yoğunluk 10.4'dür (19.479 m2)

Yaş gruplarına göre nüfus

Antalya'da 1927 sayımında çocuk nüfus 0-1, 1-2, 3-6 yaş grupları olarak verilmiştir. Bunları toplarsak, okul öncesi çağ dersek, 0-6 yaş grubun oranı %21.98 (66.286) olur.

İlk öğretim çağı olan 7-12 yaş grubu toplam içindeki payı %10.45 (21.361) ,

Orta öğretim çağı 13-19 yaş grubu %17.57 (35.908),

20-45 yaş grubu %35.58 (72.713) ile en yüksek orana sahiptir.

46-60 yaş grubu %9.86 (20.146) ile oran düşmektedir.

61-70 yaş grubu %3.03 (6.189) ve 71+ yaş grubu %1.41 (2.883) (Dinç: 76-77)

0-19 yaş grubunun oranlarının toplamı %51 etmektedir. Bu demektir ki o tarihte Antalya genç bir nüfusa sahiptir.

Cinsiyete göre okuma -yazma durumu

	Bilenler	%	Bilmeyenler	%
Kadın	964	5.09	17.989	94.91
Erkek	3.020	17.38	14.353	82.62

Kadınlarda daha fazla okuma –yazma bilmeyen var. Fakat erkeklerde de bu oran yüksek görünüyor. Halka okuma yazmayı öğreten “Millet Mektepleri” bu nedenle geliştirildi. Gönüllü ğretmenler gece –gündüz eğitim faaliyetini sürdürdüler.

Mesleklere göre nüfus

1927 yılında Antalya’da bir mesleği olduğu tespit edilen 85.656 kişiden 75.018’i ziraat ile meşgldr. Bu da yaklaşık % 87,58’lik bir orana isabet etmektedir. Bu durum tarım toplumu olduğumuzun resmidir. Bunun %43.49’u kadın, %56.51’i erkektir.

Sanayi’de 3.715 kişi çalışmaktadır (%4.34). Bunun ancak %19.97’si kadındır.

Ticaretle meşgul olan kişi sayısı 3.087 (%3.60). Osmanlıda ağırlıklı olarak ticaret Müslüman olmayanların içi görülüyordu. Cumhuriyet bu algıyı değiştirmek istedi. Sanayi ve ticaret için 1924 İzmir İktisat Kongresi’nde önemli kararlar alındı. Liberal ekonominin savunulduğu bu kongreye rağmen 1929 dünya ekonomik krizi ile karma ekonomiye geçildi.

Serbest meslek sahipleri çok azdır, toplam 527 kişi (%0.62). Kadınlar bu alanda %11.39 ile grnre ıkamamışlardır.

Memur sayısı çok azdır; 991 (%1.07) memurların içinde kadın memurlar % 1.74’dr.

Bu sayımda “Hâkim” diye bir kategori belirlenmiştir. Hâkim devlet memuru değilmiş gibi yazılmış. Toplam hâkim sayısı 81’dir. Kadın hâkim yoktur.

Ordu mensubu 804 kişidir. (%0.94). O dönemde orduda kadın yoktur.

PTT mensupları 33 kişi (%0.04) Bu meslekte de kadın yoktur.

Meslek sahibi olanlar 85 656’ dır. Kadınların oranı %39.79’dur.

Mesleksizler ise 118 716 ‘dr. Kadınların oranı %64.93’dr (Din: 79).

Grldğ gibi 1927 yılında bir çok meslekte kadına yer yok, bazı mesleklerde de erkeklere göre düşük oranlarda yer almaktadır. Bu durum geleneksel tarım toplumu olmanın bir sonucudur.

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi

Medeni durum

1927 sayımında Antalya il genelinde 204.372 kişi içerisinde 102.780 bekâr, 79.891 evli, 19.973 dul, 1.638 boşanmış ve 90 durumu bilinmeyen kişi vardı. Bekâr nüfusun toplam nüfusun yarısı kadar olması dikkat çekicidir. Dul birey sayısı toplam içerisinde % 9,7 gibi yüksek sayılabilecek bir orana sahipti. Bu nüfusun %95'i (19.015) kadındır (Dinç: 77). Bu durum erkek nüfusun Kurtuluş savaşı sürecinde kayıplar verdiğini göstermektedir.

Dinsel ve dilsel durum

1927 yılında Antalya'da sadece 100 Gayrimüslim kişi vardır. Bunlar; 25 Katolik, 2 Protestan, 12 Ortodoks, 4 Ermeni, 18 Hıristiyan, 38 Musevi ve 1 de dini meçhul biçimde tespit edilmiştir. Bunların büyük kısmı Antalya şehir merkezindeydi.

Anadili itibariyle tasnife tabi tutulan nüfusun büyük çoğunluğu Türkçe konuşmaktadır. (202.118 kişi). Ayrıca, 1.324 Rumca, 3 Ermenice, 7 İtalyanca, 78 Arapça, 35 İbranice, 603 Çerkezce, 151 Kürtçe, 3 Arnavutça, 3 Bulgarca konuşan kişi bulunmaktadır (Dinç: 82).

Sayıma göre Antalya'da 100 kadar gayrimüslim bulunduğu halde bu sayıdan daha fazla Türkçe dışındaki dilleri konuşan vardır. Bu dilleri konuşanların büyük kısmının Müslüman (Çerkez, Kürt, Arap ve Yunanistan'dan gelen Türk muhacirleri) olduğu anlaşılıyor.

Türkiye-Yunanistan arasında 1923 tarihinde Lozan'da imzalanan nüfus mübadelesi sonucu Antalya'dan giden Rumlara karşılık Yunanistan'dan özellikle Girit adasından Türkler Antalya'ya getirilmiştir. Girit' in Osmanlı hakimiyetinden çıkmasından sonra 1897-1912 yıllarında Antalya'ya 4.690 muhacirin yerleştiği saptanmıştır.

1927 nüfus sayımında yabancı uyruklu 61 kişi tespit edilmiştir. Bunların dağılımı; 23 İtalya, 7 İran, 5 Alman, 3 Avusturya, 3 Belçika, 4 Fransa, 2 Yunanistan, 7 Macaristan, 2 Lehistan, 3 Sırbistan, 1 Rusya ve 1 bilinmeyen kişi bulunmaktaydı (Dinç:85).

İtalyanların çoğunlukta olması dikkat çekicidir. Antalya'da iki yıla yakın işgalci kalan İtalyanlar ayrıldıktan sonra da ticari ve siyasi ilişkilerini sürdürme çabası içinde oldukları anlaşılıyor.

Engelli vatandaşlar

1927 sayımında engelliler “sakat olanlar” şeklinde ifade edilerek sayılmıştır. Buna göre Antalya ilinde, toplam 3.221 engelli vatandaş bulunmaktaydı. Bu rakam toplam nüfus içerisinde yaklaşık % 1,58'lik civarındadır.

Bunların kendi içindeki sayıları şöyle ifade edilmiştir: kör (381), sağır ve dilsiz (236), total (1086), çolak (421),kambur (33), çeşitli sakatlıklar (1064) (Dinç:86).

İdari yapı

1927 tarihinde Antalya vilayeti 8 kaza, 16 nahiye ve 577 köyden oluşuyordu.

Ekonomik durum

1927 yılında Türkiye'nin genel durumu insani ve maddi kaynaklarını savaşta tüketmiş bir toplumun halini yansıtıyordu. Antalya'da bu genel durumdan çok farklı değildi. Tarımsal faaliyetler Antalya'da da temel geçim kaynağı idi. Nüfusun %87 'sinin tarımsal faaliyetlerde çalışıyor olması bunun kanıtıdır.

Sanayi'de 3.715 kişi çalışmaktadır. Bu da nüfusun ancak %4.3'üne karşılık geliyordu. Sanayi adı bizi yanıltabilir, burada 9 kadar fabrika vardır, bunların üçü un, biri makarna, ikisi buz fabrikasıdır. Üçünün ise ne ürettiği anlaşılmıyor, şahısların isimleriyle anılmaktadır. "Kazım Bey ve şürekâsı Fabrikası", "Hacı Eftim ve şürekâsı Fabrikası", "Felbaki ve şürekâsı Fabrikası" gibi. ⁶

Bir diğer Girit'ten mübadele ile gelenlerin kurduğu bir fabrika olmalı ki adı "Girit Sanayi şirketi Buz Fabrikası"dır.

1922 yılında Antalya Ticaret ve Sanayi Odası'na 100 tüccar ve sanayici kayıtlıydı.

Bu yıllarda Antalya'da dört banka vardır: Ziraat Bankası, Osmanlı Bankası, İtalyan Anadolu Bankası ve İtalyan Roma Bankası (Dinç: 4) İtalyanlar Kurtuluş savaşında çekip gitmişler fakat geriden iki banka ile sermaye varlıklarını sürdürmüşler.

(2) Yakın Dönem

Nüfus göstergeleri

Antalya'nın 1965'de 486.910 olan nüfusu 1975'de 669.357, 1980'de 748.706 olmuştur. 1975-80 arasında nüfus artışı binde 22dir. (Yüzde 2.2). O dönemde Türkiye ortalaması binde 20 civarındadır.

⁶Fabrikalar: 1. Maarif İskele Dakik (Un) Fab.,2. Maarif Bulgur Dakik (un) Fab., 3. Hacı Recepzâdeler Dakik (un) Fab., 4. Kazım Bey ve şürekâsı Fab.5. Hacı Eftim ve şürekâsı Fab., 6. Felbaki ve şürekâsı Fab. 7. Girit Sanayi şirketi Buz Fab. 8. Makaronya Fab. 9. Salhane Buz Fab.

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi

1980 yılındaki nüfusun ikiye katlanması gereken zaman sabit sayısı olan 70'in nüfus artış hızına bölünmesiyle bulunur. ($t=70/r$; $70/0.22$; 32 yıl olarak hesaplanır. Yani 1980 yılındaki nüfusunun 32 yıl sonra 2012'de ($748.706 \times 2 = 1.497.412$) olması öngörülürken 2012 yılı nüfusu **2.092.537**'ye ulaşarak istatistiki öngörülerini aşmıştır. Bunun nedeni nüfusun kendi içindeki doğal artış olmayıp göçün sonucu olduğu bilinmektedir.

Antalya nüfusu 2016 yılında 2.328.555 kişiden oluşmaktadır. Bu nüfusun %50.4'sı (1.174.936) erkek % 49.6'sı (1.153.619) ise kadın nüfusundan meydana gelmektedir. Yaş ortalaması 31,66 olan Antalya ilinde, orta yaş grubu ağırlıklıdır. Kentte toplamda 54,755 yabancı yaşamaktadır.

Antalya ilinde genç nüfusun ağırlığı dikkat çekici durumdadır. 2016 yılında il nüfusunun %28.97'sini 25 yaş altı oluştururken; 25-65 yaş arası nüfus, toplam nüfusun %63.37'sini, 65 yaş üstü nüfus ise toplam nüfusun %7.66'sini oluşturmaktadır.

2017 Nüfus büyüklüğü bakımından Türkiye'nin 5. büyük kenti olan Antalya İlinin toplam nüfusu 2.364.396'dır. Yıllar itibariyle Türkiye nüfusu içinde işgal edilen yer görece artmıştır; 1990'da genel nüfusun %2.00'si iken 2017'de %2.92 olmuştur.

Nüfus artış hızı Türkiye'de 1985'den sonra (binde 24.8) düşmeye başladı. 1989-1990'da binde 21.7 1999-2000'de 15.8, 2014 -2015'de 13.4, 2015-2016'da 13.5, 2016-2017'de binde 12.4 olmuştur.

Antalya'da nüfus artış hızı 2012-2013'den sonra düşmeye başlamıştır. Bu tarihte binde 31.4 olan oran, 2013-2014'de 29.8'e , 2014-15 yılında 29.6 'a , 2015-2016 da 17.5'e, 2016-2017'de ise binde 15.3'e düşmüştür. 2017 yılı bakımından Antalya'da nüfus artış hızı Türkiye ortalamasına yaklaşmaktadır. Antalya binde 15.3, Türkiye binde 12.4.

İl genelinde nüfus yoğunluğu bakımında 2007'de Antalya(86) Türkiye ortalamasının (92) altında iken 2017'de Antalya ortalamasının üstüne çıkmıştır. (113-105).

Göç-kentleşme olgusu

Ülkemizde kentsel nüfus artışı ve buna bağlı kentleşme süreçleri kentlerin iç dinamiklerinden değil, kente yönelen yoğun göç nedeniyledir. Antalya 1960 yılına

kadar göç veren bir kent iken 1965-70 arasında%5.4 oranında göç almıştır (2.870 kişi). Alınan göç işgücü çağında olan 15-64 yaş grubunu payının yükselmesine yol açmıştır.

Net göç hızı yıllar itibariyle artmıştır. 1985-90 döneminde en yüksek düzeye ulaşmıştır (%89.7) (82.737); bir sonraki dönemde (1995-2000) oran azalmakla birlikte (%64.3) yine de sayı artmıştır (90.457)

Antalya ilinin dönemsel göç verileri

Dönem	Net Göç	Net Göç Hızı (binde)
1965 – 1970	2 870	5,4
1970 – 1975	21 459	34,4
1975 – 1980	17 142	26,5
1980 – 1985	25 339	32,8
1985 – 1990	82 737	8 9,7
1995 – 2000	90 457	6 4,3

(Kaynak: TÜİK, 2005; DPT, 1993).

Antalya'nın 2010 yılında aldığı göç 86 907 kişi iken verdiği göç 61 662 kişidir. Net göç 25.245'dir. 2014'de net göç 28.426'dır. Göç ağırlıklı olarak Antalya kent merkezine doğrudur. Bu nedenle il-ilçe merkezlerinde nüfus artışı yüksek olmaktadır. 1985-1990 arasında toplamda %47.88'lik nüfus artışı varken, il merkezi ve ilçe merkezlerinde bu oran %73.42'ye yükselmektedir.

Antalya'da nüfusun dağılımında kentsel yerleşimlerin toplam içindeki oranı 1965'de %27 iken, 1990'larda %73'e yükselmiştir. Bu oran 2000 yılında %54'e gerilemiştir.

Antalya 1985-90 arasında aldığı göç (göç hızı) bakımından Kocaeli(binde108) ve İstanbul (binde 108)'dan sonra 3.sıradadır (binde 90).

1990-2000 yılında nüfus artış hızı en yüksek il Antalya'dır (binde 41). Bunun nedeni tamamen göçle gelen nüfustur (İstanbul binde 33. ile 3.sıradadır).

2009-2010 arasında nüfus artışı bakımından binde 30 ile 7.sıraya düşmüştür.

2013 yılında 5.sıradadır, nüfus artış hızı binde 28'dir. Antalya da göç hızı oransal olarak düşmektedir. 2010-11 ile 2015-16 arası bunu gözlemlemek mümkündür:

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi

	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç Net	Göç Hızı
2010-2011	2.043.482	89.731	62.875	26.856	13.2
2015-2016	2.328.555	79.203	73.119	6.084	2.6

(TÜİK, 2011, 2016)

Merkez nüfusu

Antalya kent merkezindeki nüfus artış oranı 1950'de binde 9.90 iken 1960'da binde 44.28, 1980'de binde 32.67, 1990'da binde 44.84 2000'de binde 44.13 olmuştur.

1990 yılında kentin merkezindeki nüfus oranı bakımından Antalya'nın Türkiye sıralamasındaki yeri 12'dir.

Antalya kent merkez nüfusunun gelişimi

Sayım Yılı Nüfus Artış Oranı (binde)

1950	27.515	9,90
1955	35.283	28,23
1960	50.908	44,28
1965	71.833	41,10
1970	95.616	33,10
1975	130.774	36,77
1980	173.501	32,67
1985	261.114	50,49
1990	378.208	44,84
2000	603.190	44,13

(TÜİK, 2007)

Kent merkezdeki nüfus yoğunluğu her zaman yüksek olmuştur. 1985'de 140/km², 1990'da 230 /km²dir. (Türkiye ortalaması 73). 2017 yılında yüzölçümü 20.909 km² olan Antalya ili genelinde kilometrekareye **113** insan düşmektedir.

Göçle gelenler

Antalya'ya göç etme nedeni

İş arama	Tayin	Hanehalkı ile	Eğitim	Evlilik	Deprem	Güvenlik	Diğer
30,19	8,96	29,14	6,23	5,98	3,92	0,39	0,15

(TÜİK 2000)

Antalya'da 1950'lerde %96 olan Antalya doğumluların payı, 1990'da %72'ye, 2000 yılında %58, 2010'da % 52'ye düşmüştür. Antalya dışında doğanların oranı 1985'de %16 iken, 1990'da %25 olmuştur.

1985 yılında Antalya'ya nüfusu içinde ilk sıraları komşu iller almaktadır. (1) Burdur (21138), (2)Konya (14709), (3)Isparta (8491), (4)Ankara (7597), (5) İstanbul (5045).

Antalya'da yaşayanlar 2010 istatistiklerine göre şoyledir:

(1) Konya(70 544, %3.6) (2) Burdur (65 147, %3.3), (3) Isparta (46 990, %2.4) (4)Afyonkarahisar (29.093,% 1.5) (5) Diyarbakır (27669, %1.4) . İlk beş içinde Diyarbakır girmiş, Doğu ve Güneydoğu'dan gelmekte olan göçün habercisi olmuştur.

Göçle gelenler kültürel değerlerini, davranış kalıplarını birlikte getirmişler ve Antalya'da kurdukları **hemşehri dernekleri** ile sürdürmeye çalışmışlardır.

1996 yılında sahada yaptığımız bir araştırmada Antalya'da 52'si kent merkezinde, 14'ü ilçelerde olmak üzere 66 sosyal-kültürel amaçları ve faaliyetleri olan hemşehri derneği tespit ettik. Bu derneklerin kuruluş tarihi 1988-1996 arasında değişmektedir. İlk kurulanlar dernekler 1988 tarihli Burdurlulara ve Erzurumlulara aittir. 1996 tarihinde en fazla üyeye sahip hemşehri derneği Burdurlulara aittir (600). İkinci sırada Çorumlular (539) 3.sırada Gaziantepililer (537) yer almaktadır (Bal, 1996: 435-436).

Göç ve gecekondulaşma

Antalya'nın 1960 yılından ve özellikle 1980'den sonra aldığı göç nedeniyle gelen kırsal nüfus, barınma sorunu gecekondular yaparak çözmüştür. Yerel yönetimlerin ve iktidarların popülist yaklaşımları Türkiye genelinde olduğu gibi Antalya'da da gecekondulaşmayı özendirmiştir. Orta ölçekli sanayinin, inşaat sektörünün ve diğer iş yerlerinin ihtiyacı olan işgücünün karşılanması için göç desteklenmiştir. Münferit gecekondular yapımından daha fazla olarak gecekondular 1973'den sonra hızlanmış, 1980'den sonra büyük mahalleler oluşmuştur. Masadağı bölgesi, Kepezaltı, Göçerler, Ahatlı semtlerinde ve şehri çevreleyen kuşakta 100 bine yakın gecekondular yaygınlaşmıştır. Zaman zaman tapularını alan gecekondular sakinleri son "imar barışı" kapsamında sorunlarının çözümlenmesini beklemektedir. Bu bağlamda kentsel dönüşüm süreci devam etmektedir.

İdari yapı

Bugün itibariyle Antalya'da 19 ilçe, 103 Belediye, 569 köy bulunmaktadır.

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi

İlçelerin nüfus büyüklük oranları:

%	
1.Kepez (21.82)	
2.Muratpaşa (20.89)	12.Gazipaşa (2.11)
2. Alanya (12.65)	13. Finike (2.04)
4. Manavgat (9.65)	14.Kemer (1.80)
5.Konyaaltı (7.06)	15.Elmalı (1.66)
6.Serik (5.19)	16. Demre (1.11)
7. Aksu (2.99)	17 Akseki (0.46)
8. Kumluca (2.90)	18.Gündoğmuş (0.31)
9. Döşemealtı (2.51)	19.İbradı (0.12)
10. Kaş (2.44)	
11.Korkuteli (2.29)	

Birinci sırada olan Kepez'in nüfusu 508.123 iken, sonuncu sırada olan İbradı'nın nüfusu 2.678'dir.

İlçelerin gelişmişlik endeksi sıralaması:

1.Muratpaşa 3,18	11. Korkuteli 0,11
2. Kepez 1,92	12. Finike 0,14
3. Konyaaltı 1,88	13. Gazipaşa 0,16
4.Manavgat 1,56	14. Kaş 0,23
5. Alanya 1,44	15. Akseki 0,28
6. Aksu 1,15	16. Demre 0,31
7.Döşemealtı 0,78	17. Elmalı 0,32
8. Kemer 0,77	18. İbradı 0,73
9. Serik 0,6	19. Gündoğmuş 0,94
10. Kumluca 0.05	

Nüfus büyüklüğü ile gelişmişlik arasında bir ilişki gözlenmektedir. Nüfusu büyük ilçeler kalkınmada ön sıralara geçerken, nüfusu az olan ilçeler son grupta yer almışlardır. İlk beş ve son beş her iki tabloda da aynı ilçeler yer almıştır.

Mahalle sayısı

Bugün Antalya’da üç merkez ilçedeki mahalle sayısı 161’dir. (Muratpaşa: 56, Kepez: 66, Konyaaltı: 39). 2013’e kadar köy iken, Büyük Şehir Belediye yasası ile mahalle olan yerleşim yerleri ile birlikte mahalle sayısı 236 olmuştur. Selçuklu ve Osmanlı döneminden gelen mahalle isimlerinden bazıları korunmuştur: Balı Bey, Sinan, Liman, Kirişçiler, Hurma, Kızılsaray , Kavakyeri, Meydan vb.

Günümüzde Yörükler

Yakın zamana kadar konar-göçer olan Yörükler ülke genelinde örgütlü bir toplum kimliği göstererek sivil toplum örgütlerini kurmada önemli bir mesafe kat etmişlerdir. Bugün itibariyle 700 Yörük-Türkmen derneği, 33 federasyon, 1 Konfederasyon, 1 Birlik kurmuşlardır.

Antalya nüfusunda her zaman önemli bir kısmını oluşturan Yörüklerin çoğunluğu günümüzde kentleşmenin, sanayi ve hizmet sektörünün yaygınlaşmasıyla geleneksel hayat tarzlarından kopmuşlardır.

Günümüzde çok az Yörük grubu zamanı gelince yaylalara çıkmakta kışın ovaya inmektedirler. Bugün itibariyle Antalya’da Konar göçerliği sürdüren yaklaşık 500 aile olduğu ifade edilmektedir. Yörük aşiretleri geleneklerini yeni kuşaklara aktarmak için çaba harcamakta ve dernekleşmeye yönelmektedirler.

1994 tarihli Yörükler Kültür ve Dayanışma Derneği (*Antalya Yörükler Derneği*) çeşitli etkinlikler düzenlemektedir. *Akdeniz Üniversitesi Yörük Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi (YÖRKAM)* (2016) akademik çalışmalarını organize etmek üzere kurulmuştur.

Yörük topluluğu içinden çıkan iş adamları *Yörük Sanayici ve İşadamları Derneği’ni* (YÖRSİAD) 2009 yılında kurarak geleneksel yaşantıdan bugüne nasıl bir değişim geçirdiklerini de kanıtlamışlardır.

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi

Yabancı uyruklu göçmenler

Antalya'nın özellikle ilçelerinde yerleşik hayatı seçen yabancı uyrukluların sayısı gittikçe artmaktadır. Antalya'da 2017 verilerine göre 57 bin 423 yabancı uyruklu vatandaş yaşıyor. Bu rakam, Antalya'yı il nüfusu içinde en çok yabancı bulunduran il konumuna getirmiştir (% 2,6 ile).

Toplamda 100'ü aşkın ülkeden Antalya'ya yerleşen yabancılar, başta turizm sektörü olmak üzere birçok alanda faaliyet gösteren iş kollarında çalışıyorlar, yerleşik yabancıların önemli bölümünü ise emekliler oluşturuyor.

Antalya'da yerleşik yabancılar arasında ilk sırayı Rusya Federasyonu uyruklu olanlar alıyor (8.059), ikinci sırada Alman uyruklu (7.545), üçüncü sırada Kırgızistan uyruklu (5.840),dördüncü sırada Ukrayna uyruklu (5.114) olanlar bulunmaktadır.

Antalya'da 1.000 kişinin üzerinde vatandaşı ikamet eden ülkeler; 4. 242 kişiyle Kazakistan, 3. 217 kişiyle İran, 3.052 kişiyle Azerbaycan, 3.046 kişiyle Irak, 1.520 kişiyle Gürcistan ve 1.337 kişiyle Özbekistan.

Turizm Kentleşme ve Antalya

Turizm sektöründeki olumlu gelişmeler demografik yapıda, sanayide, tarımsal üretimde, kentleşme sürecinde önemli değişimlere eden olur. Antalya tarihi mirası ve doğal güzellikleri bakımından ayrıcalıklı bir kent. Burası farklı kültürlerin, dillerin, yaşam tarzlarının renklendirdiği turizm kenti.

Kentleşme olgusu esas olarak modernleşme ile ilişkili olup, sanayileşmenin bir boyutu olarak ifade edilmektedir. Ancak son dönemlerde sanayiden görece bağımsız **turizm kentleşmesi** kavramı önem kazanmaktadır.

Kentlerin kimliklerini ifade eden bazı özellikler öne çıkar; o kent o özellik / özelliklerle akla gelir.İstanbul hem Osmanlı'nın mirasıdır, hem dünyanın sayılı mega kentlerinden biridir. Ankara, başkenttir, Cumhuriyet'i simgeler. Antalya deyince akla önce turizm gelir, sonra diğerleri.

Turizm kentleşmesi; kentlerin tamamen turizm sektörü için yapılanması ve yeniden geliştirilmesi süreci olarak tanımlanmakta, turistik cazibe unsurlarından yararlanmaya

gelen turistlerin konaklama ve servis ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, genellikle mevcut bir yerleşmeyi geliştirerek kentin mevcut mekânsal örüntüsünün dönüştürülmesini kapsamaktadır. şevket ve Zogal, ortaklaşa yazdıkları makalede, Antalya'nın turizm kentleşmesi açısından hangi konumda olduğu incelemişlerdir. Turizm kentleşmesi sonucu Antalya'da meydana gelen değişmeleri řu başlıklarda ifade etmişlerdir.

- * Hızlı nüfus artışı, yüksek iç göç ve kozmopolit bir nüfus
- * Yabancı nüfus oranı ve yabancıların mülk edinimi
- * İşgünün hızlı büyümesi ve yapısal değişimi
- * Devletin etkin rolü
- * Turistik göstergeler (tesis, yatak sayısı, geceleme sayıları vb.)
- * Kentin yeni görünümü ve kentteki yeni mekânsal semboller (Işık, Zogal: 76).

Yazarlara göre, *Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi*'nin uygulamaya konması, Antalya'nın nüfus artışı ve yapısında son derece hızlı değişimler yaratmıştır. 1970'te 577 bin nüfusa sahip olan Antalya ili, 1980 yılına gelindiğinde 750 bin nüfusa ulaşmıştır. Bu iki dönemde (1970-1980) ilin nüfus artış oranı ise sırasıyla binde 29 ve binde 22 olmuştur. Aynı dönemin Türkiye nüfus artış oranları ise sırasıyla binde 25 ve binde 21 olarak gerçekleşmiştir (Işık, Zogal: 76).

Burada sözü edilen "Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi" 1977 yılında Kemer bölgesinde uygulanmıştır. Bu proje Antalya turizminde bir dönüm noktasıdır. Bu nedenle bu projenin iyi analiz edilmesi ve dersler çıkarılması gerekir.⁷

Projenin sınırları, Antalya Limanı'ndan Kumluca- Adrasan arasındaki Gelidonya Burnu'na kadar uzanan 80 kilometre uzunluğundaki kıyı bandı olarak tanımlanmıştı. Başlangıçta projenin mekansal alanı tümüyle Olimpos-Beydağları Milli Parkı sınırları içinde kalmaktaydı (Örs, 2005: 204)

Planlama çalışmalarına 1974 yılında başlanan, başından itibaren planlama-programlama-finansman-uygulama süreçleri, tek bir proje bütünü olarak ele alınan, 1/25.000 ölçekli evre düzeni planı ve yapılabirlik etütleri 1976 yılında tamamlanan ve Dünya Bankası ile 09.07.1976 tarihinde imzalanan 25 milyon Amerikan doları

⁷ Bu projeden Kemer'de doktora tezi kapsamında 1993 yılında Turizm'in aile içi ilişkilere etkisini anlamak için sahada çalıştığımız sırada haberdar olunmuştur.

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi

tutarındaki kredi anlaşması sonucunda uygulaması hızla başlatılan “Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi”, Türkiye'nin en önemli bütünleşik turizm gelişim projesi olma özelliğini halen sürdürmektedir. Yerli ve yabancı turistlere 25 bin yataklık bir kapasite sunmak üzere planlanan Proje kapsamında, iki plan revizyonu sonucu 1995 yılında 62 bin, 2000 yılında 65 bin yataklık bir kapasiteye ulaşılmış ve toplam kapasitenin yüzde 80 oranında dış turizme hizmet etmesi ve döviz girdileriyle ödemeler dengesine katkıda bulunması amaçlanmıştır. Yüksek standartlı alt yapı, Dünya Bankası kredisini de içeren, kamu kaynakları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Özel sektöre, üst yapı tesislerini gerçekleştirmek üzere, önemli özendirmeler uygulanmıştır (Örs, 2005: 205).

Buna bağlı olarak özellikle 1983'ten sonra özel sektörün ilgisiyle proje alanında oteller ve tatil köyleri hızla gerçekleştirilmeye başlamış, artan yerleşik nüfus nedeniyle Antalya Merkez İlçesine bağlı Kemer Bucağı ilçe olmuştur. Yöre yerleşmeleri içinde yer alan turizm tesisleri ile birlikte kapasite 2005'de 70 bin yatağın üstüne çıkmıştır (Örs, 2005: 210)

Proje ile Dünya Bankasından alınan kredi sayesinde Kemerde yat limanı,yol, su, sağlık merkezi, belediye binası, ilk ve orta okullar, Otelcilik Eğitim Merkezi ve Uygulama Oteli, trafo, PTT santrali, sosyal konutlar vb. alt yapı gerçekleştirilmiş, 20 bin üzerinde işgücü istihdam edilmiştir.

Başlangıçtaki hedeflerini ve sınırlarını aşan projeye bazı eleştiriler de yöneltilmiştir. DPT çalışmanı da olan Örs'e göre, projenin ilk hazırlanan 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'ndaki çevreyi koruma yaklaşımı, yatırımın kârlılığı belli olunca bir kenara bırakılmış, öngörülen kapasitenin üçe katlanması ile doğal özellikler korunamamıştır. Böylece proje Akdeniz'in çevresindeki çok sayıda ucuz aile/kitle turizmi servisi sunan turistik yörelerden biri olarak kalmıştır (Örs, 2005: 210).

İkinci eleştiri de projenin doğaya müdahalesiyle ilgilidir. Bu konuyu çalışanlara göre, “Olimpos-Beydağları Milli Parkının ilanı ile aynı yıllarda başlatılan “Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi”nin ilk dönemlerindeki plan yaklaşımı çevre-doğa korumayı gözetken ve meslekler arası çalışmanın ürünü bir yaklaşım sergilerken,1988'den sonra alınan ekonomik ve politik kararlar fiziksel planlara da yansımış, Milli Parkın kıyı kesimi turizm gelişmelerine tahsis edilmiş, tarım ve orman alanları üzerindeki yapılaşma baskısını artıran kararlar alınmıştır.” (Atik ve diğer, 2006: 176).

Proje sınırlarını çıkılmış olması, doğanın korunmasında yeterli hassasiyet gösterilmemesi, iyi amaçlarla başlanmış bir için kötü sonuçlarıdır. Buna rağmen, büyük ölçekli bu proje büyük ölçekte istihdam yaratmış, yöre halkının üretici kapasitesini teşvik etmiştir. Proje Kemer bölgesinde olmasına rağmen Antalya'ya bir hava alanı kazandırmış, Belek, Side ve olaklı başta olmak üzere Antalya'nın diğer yörelerindeki turizm alanlarının değerlendirilmelerini kolaylaştırmıştır.

Projelerin eksiklikler olabilir fakat bu halleri ile bile münferit, düşük profilli yatırımlar yapmaktan daha verimli olma şansı vardır. Antalya'da turizmin gelişmesi için rasyonel, doğa dostu, toplumsal yanı güçlü yeni projeler kamu ve özel sektör işbirliği ile geliştirilebilir.

Belek'te Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yönlendirmesiyle turizm merkezinde bulunan yatırımcılar tarafından *BETUYAB (Belek Yatırımcıları Turizm Ortak Girişimi A.S.)* kurulmuş ve bu şirket ve bu şirket alt yapı hizmetlerinde sorumluluk üstlenmiştir.

Türkiye'de Belek golf turizminin kalbidir. Golf turizmi genel turizm türleri içinde yatırım bakımından maliyetli fakat st gelir gruplarına hitap etmesiyle yüksek gelire sahip bir turizm türü olarak artan öneme sahiptir.

Türkiye Golf Federasyonu verilerine göre 2018 yılı itibariyle 18 tesiste 36 golf sahası bulunmaktadır. Bu tesislerin 2'si İstanbul'da (4 golf sahası), 11 Tanesi Antalya'da Belek'te (27 saha), 2'si Bodrumda (2 saha), 1'i, Aydın-Kuşadası'nda (1 saha), 1'i Ankara'da (2 saha), 1'i Samsunda (1 saha) bulunmaktadır.

Uluslararası Golf Tur Operatörleri Birliği (IAGTO) 2008 yılında Antalya-Belek Bölgesi'ni Avrupa'da yılın en iyi golf bölgesi seçmiştir. Türkiye 2012 Dünya Amatör Golf şampiyonası'na İtalya ve Avusturya gibi bu alanda önde gelen ülkeleri geride bırakarak Belek'te ev sahipliği yapma hakkını elde etmesi önemlidir.

Ekonomik anlamda da golf turizminin, turizm sektörü içindeki yeri oldukça önemlidir. Dünya turizminden 3 kat daha hızlı büyüme gösteren (yılda % 10-12 civarında) golf turizmi sektörü yaklaşık olarak dünya turizm pastasının % 11'ini oluştırmaktadır. Ayrıca bir golf oyuncusunun harcaması, ortalama bir turistin yaptığı harcamanın yaklaşık üç katıdır. 2011'de 120 bin Avrupalı turistin Belek'e golf için geldiği ve 2012de bu rakamın 200 bine ulaştığı bilinmektedir.

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi

Türkiye’de 2018 yılında ulusal ve uluslararası olmak üzere toplam 108 golf turnuvası düzenlenecektir. Bunların büyük bir kısmı Belek’te gerçekleşecektir.

Şüphesiz bütün bu turizm gelirlerinin bölge halkına istihdam, alt yapı olarak yansımaları gerekir.

Bazı veriler

Antalya’ya giriş yapan yabancı sayısı 2014’de en yüksek düzeyde olmuştur (11.498.519). Bu sayı 2015 yılında 10.874.093 iken 2016’da 6.425.835’e düşmüştür. 2017 yılı Ocak-Aralık döneminde Antalya’yı ziyaret eden yabancı turist sayısı geçen yılın aynı dönemine göre %57,5 oranında artış göstererek 9.738.962 olmuştur.

2016 verilerine göre Türkiye genelindeki 3.641 adet turizm işletmesi belgeli konaklama tesisinin 755’i (%20,7) Antalya’dadır.

Tesisi Sayısı (%)	Oda Sayısı (%)	Yatak Sayısı (%)
755 20.7	193.506 45.3	418.395 46.4

2016 yılında Türkiye’ye giriş yapan 25,3 milyon turistten %23’ü Antalya’da bulunmaktadır (5.9 milyon). İstanbul’dan (9.2 milyon) sonra en çok yabancı turist Antalya’ya gelmektedir. Bu haliyle Antalya, İstanbul’dan az fakat İzmir (672 bin), Muğla (1.6 milyon), Edirne (2.8 milyon)’den fazla turist almıştır. Hatta bu illerin dışında kalan tüm illerin toplamından (5.0 milyon) daha fazla turiste ev sahipliği yapmıştır.

2016 Tesise Giriş Sayısı:

Yabancı	Yerli	Toplam
6,440 ,920	4,887,490	11,328,410

Antalya ili genelinde yer alan otellerdeki yerli ve yabancı turist profiline bakıldığında, yabancı turistlerin daha çok 5 yıldızlı otelleri tercih ettiği görülmekte ve yerli turistlere göre daha uzun süreli konaklama yapmaktadırlar; 6,4 gün - 3,1 gün.

Diğer ekonomik göstergeler

Antalya’da 2010 yılında ihracat 864 milyon dolar iken, ithalat 816 milyon dolardır. 2016 yılı ihracatı 997 milyon dolar, ithalat 1 milyar 124 milyon dolar olmuştur (TÜİK, 2017).

2010 yılında ihracat ithalata göre fazla olduğu halde, 2016 yılında bunun tersi olmuştur. Bu durum ekonomik göstergeler bakımından iyi bir tablo değildir.

TÜİK tarafından açıklanan geçici verilere göre, 2017 yılının on bir aylık döneminde Antalya’dan gerçekleştirilen ihracat önceki yılın aynı döneminde oranla %24,1 oranında artarak 1,1 milyar dolar ithalat ise %3,4 oranında azalarak 1,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Antalya için ihracatın ithalatı karşılama oranı 2016 yılının on bir aylık döneminde %84 iken, bu oran 2017 yılının aynı döneminde %108 olarak gerçekleşmiştir.

Antalya Serbest Bölgesi’nde, 2017 yılı Aralık ayında 65’i yerli, 15’i yabancı ve 16’sı yerli-yabancı ortaklı toplam 96 firma bulunmaktadır. Bölgede söz konusu ay itibariyle 20’si yabancı olmak üzere toplam 4.002 kişi istihdam edilmektedir.

2017 yılı Kasım ayında Antalya’da konut satış sayısı bir önceki yılın aynı aya göre %0,5 oranında azalarak 5.563 olurken, Türkiye’de %7,5 azalış göstererek 122.732 olarak gerçekleşmiştir.

Antalya Organize Sanayi Bölgesi’nde 2017 yılı Aralık ayında tüketilen elektrik miktarı, 2016 yılının aynı aya göre %9,9’luk bir artış göstererek 38,1 milyon KWh’a yükselmiştir.

2017 yılı Ekim ayı verilerine göre, Türkiye’de SGK’ya bağlı iş yerlerinin %3,9’u Antalya’da bulunmaktadır. SGK’ya bağlı sigortalı sayısında da Antalya %3,7’lik pay sahibidir. Antalya, iş yeri sayısı ve zorunlu sigortalı sayısı bakımından beşinci sırada yer almaktadır.

	2016	2017	Değişim	Türkiye değişim
Zorunlu Sigortalı Sayısı-Ekim	413.526	455.208	10,1	5,3
SGK Esnaf Sayısı-Ekim	91.478	95.638	4,5	6,6
SGK Tarım-Ekim	36.741	36.801	0,2	-0,6

Antalya’nın sosyal-ekonomik seviyesi

Kalkınma Bakanlığının hazırladığı SEGE-2011 gelişmişlik sıralaması araştırması verilerinde göre Türkiye’de birinci kademedede gelişmiş 8 il bulunmaktadır. Antalya bu iller arasındadır; İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Antalya, Bursa, Eskişehir ve Muğla.

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi

Raporda Antalya 1,5026 endeks değeri ile 5.sıradadır. Antalya gelişmiş turizm imkanları nedeniyle uluslararası çekim merkezi olarak tanımlanmıştır. Turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısı itibarıyla Antalya 81 il içerisinde ilk sırayı almaktadır. Türkiye'nin turizm sektöründe sahip olduğu her 100 yataktan 34,6'sı Antalya'dadır, 15'i ise ikinci sıradaki Muğla'da bulunmaktadır.

Rapora göre Antalya ve Eskişehir'in birinci kademe iller arasında yer almasının önde gelen nedenlerinden biri de eğitim alanında gelişmişlik seviyesinin yüksek olmasıdır. 2010 yılı verilerine göre, hem okuryazar nüfus oranı hem de okuryazar kadın nüfusunun toplam kadın nüfusuna oranı bakımından Antalya ve Eskişehir ilk iki sırada yer almaktadır (SEGE-2011 Raporu , s. 54.) Antalya Akdeniz bölgesinde birinci kademeye giren tek il olmak bakımından da önemlidir.

Antalya TR61 bölgesinde Isparta ve Burdur ile birlikte değerlendirilmektedir. Ve bölge olarak da 1,2305 endeks değeri ile 5. Sıradadır.⁸

URAK (Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu) tarafından 2009 -2010, 2013-2014 yılları verileriyle hazırlanan iller arası rekabet endeksi perspektifinde bakıldığında, Antalya ilk 10 il arasında yerini almıştır.⁹

Toplam değeri veren genel endeks; dört alt endeksten oluşmaktadır. Bunlar ve ortalama aralıkları şöyledir):

1.Beşeri sermaye endeksi (%22-27 aralığında) 2.Üretim ve ticaret endeksi (%17-21 aralığında) 3.Yaşanabilirlik (%38-45 aralığında) 4.Yenilikçilik (%15-19 aralığında)

Genel endeks değerleri

2013 -2014 yılında Antalya 9.sıradadır.

- 1.İstanbul-76.1
- 2.Ankara-42.0
- 3.İzmir-31.0
- 4.Bursa -29.2
- 5.Kocaeli-25.8
- 6.Konya-21.8
- 7.Kayseri-20.9
- 8.Eskişehir-20.6

⁸ 1.sıradadaTR10 İstanbul 4,5154; 2.sıradada TR51 Ankara 2,8384; 3.sıradada TR31 İzmir 1,9715; dördüncü sırada TR41 Bursa, Eskişehir, Bilecik 1,2667 bulunmaktadır.

⁹ Bkn. <https://www.urak.org/12/29/2016-illerarasi-rekabetcilik-endeksi>

9.Antalya-18.8

10.Sakarya-17.0

Antalya'nın değerleri yanında TR61 Bölgesi içinde birlikte bulunduğu Isparta ve Burdur değerlerini ve liman kenti olan Mersin'e ait değerleri de vererek karşılaştırmayı genişleteceğiz.

Genel endekse göre komşu illerin durumu:

24.Isparta-10.4, 37. Burdur-8.0, 16.Mersin -11.5

1.Beşeri sermaye endeksi ve değeri (2013-2014)

Bu endeksi belirleyen değişkenler: Son beş yılda ildeki bir yüksek öğrenim programından (önlisans-lisans) mezun sayısı, ildeki bir lisansüstü programından mezun sayısı, öğretim üyelerine düşen kendi branşındaki öğrenci sayısı, kişi başına düşen mevduat miktarı, meslek ve teknik ortaöğretimden mezun sayısı vb.

Göröldüğü gibi bu endeks yetişmiş insan gücü ile ilgilidir ve kentin sosyal sermayesini oluşturmaktadır.

Antalya İstanbul ve Ankara'dan sonra 3.sıradadır. Endekse değeri 28.75' dir. Bu değer çok iyi bir değerdir.

1.İstanbul-67.15

2.Ankara-40.05

3.Antalya-28.75

4.İzmir -28.30

5.Denizli -27.50

6.Konya-21.45

7.Bursa-20.57

8.Kocaeli-20.21

9.Muğla-19.97

10.Aydın-17.74

15. Burdur -16.6; 17.Isparta -16.29; 23. Mersin- 15.97

Bu endeks daha çok kentlerdeki yükseköğretim kurumlarının sayı ve niteliği ile ilgilidir. Antalya merkezde 1 devlet (Akdeniz Üniversitesi) ve 1 vakıf üniversitesi (Bilim Üniversitesi) bulunmaktadır. Alanya'da 1 devlet (Alaaddin Keykubad Üniversitesi), 1 Vakıf (Hamdullah Emin Paşa Üniversitesi), Serik-Kadriye'de 1 vakıf (AKEV Üniversitesi) bulunmaktadır.

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi

2016-2017 eğitim öğretim yılında, yükseköğretim kurumlarında bulunan öğrenci sayılarının dağılımına bakıldığında, Antalya'da toplam 77.688 lisans öğrencisi bulunmakta ve bunların %56'sı vakıf üniversitelerinde eğitim görmektedir.

2.Üretim ve Ticaret endeksi ve değeri (2013-2014)

Bu endeksi belirleyen değişkenler: Üretim ve ticaret alanında rekabet kapasitesi, işsizlik oranı, kapanan şirket sayısı, ihracat düzeyi vb. Antalya bu değerler açısından 6.sıradadır.

- 1.İstanbul-80.60
- 2.İzmir-24.14
- 3.Ankara-19.83
- 4.Kocaeli-18.85
- 5.Bursa-14.88
- 6.Antalya-12.62**
- 7.Tekirdağ-9.16
- 8.Adana-8.13
- 9.Gaziantep-7.35
- 10.Mersin -6.84

59.Isparta-0.73; 61. Burdur- 0.71; 10.Mersin- 6.84

3.Yaşanabilirlik endeksi ve değeri (2013-2014)

Bu endeksi belirleyen değişkenler: Kente fiziki ulaşılabilirlik, teknolojiye erişim, yaşam kalitesi (hava temizliği, AVM'lerde kiralanabilir yerin büyüklüğü), sağlık altyapısının yeterlilik düzeyi vb.

Bu ölçütlere göre Antalya 8.sıradadır. Durumu iyi olmakla birlikte mevcut potansiyeli üzerinde çalışmalar yapılırsa bu ölçütte daha yukarılarda olması mümkündür. Kentteki fiziki ulaşılabilirlik yerel yönetimlerin çözebileceği bir durumdur. Sağlık alt yapısı resmi ve özel kuruluşları ile gelişme potansiyeli yüksektir.

- 1.Ankara-58.14
- 2.İstanbul-52.21
- 3.Eskişehir-38.58
- 4.İzmir-36.78
- 5.Bursa-27.16
- 6.Konya-26.61
- 7.Adana-26.25
- 8.Antalya-25.05**
- 9.Trabzon-23.91
- 10.Samsun-23.34

26.Isparta-15.88; 58. Burdur-7.82; 16.Mersin-19.27

4.Yenilikçilik Endeksi ve Değeri (2013-2014)

İllerin sıralamasını patent, endüstriyel tasarım, marka, faydalı model vb. başvuruları belirlemektedir.Bunun yanında AR-GE merkez sayısı, Teknoloji Geliştirme Merkezi (-teknokent-Teknopark) sayısı, teknolojik ürün ihracatı kapasitesi ölçütleri kullanılmaktadır. Bu bakımlardan Antalya 16.sıradadır.

1.İstanbul-93.94

2.Ankara-54.68

3.Bursa-50.56

4.Kocaeli -39.76

5.Kayseri-39.57

6.İzmir-35.84

7.Konya-34.40

8.Eskişehir-28.16

9.Sakarya-27.53

10.Manisa-24.87

16.Antalya-14.17

18.Isparta (12.56); 24. Burdur (9.87); 31.Mersin (8.22)

Antalya'nın daha yukarı sıralara çıkabilmesi için sanayi ve ticaret odaları,üniversiteler daha fazla sorumluluk alabilirler. Akdeniz Üniversitesinde Teknokent olmakla birlikte diğer üniversitelere de önemli işler düşmektedir.

Beş üniversitesi, yetişmiş ile Antalya yenilikçi insanlar yetiştirme potansiyeline sahiptir. Önemli olan bu potansiyeli rasyonel biçimde harekete geçirmektir.

Yenilikçilik kategorisinin dışında diğer kategorilerde iyi konumda olan Antalya bütün bu kategorilerde sınır komşusu illere göre daha iyi durumdadır.

Yenilikçilik kapasitesin gelişmesi için AR-GE merkez sayısının artması ve kapasitenin yükseltilmesi, Teknoloji Geliştirme Merkezlerinin sayı ve kapasitelerinin geliştirilmesi , teknolojik ürün ihracatı kapasitesi için yatırım yapılması gerekmektedir.

İnsanın kapasitesi için yapılan yatırım bir süre sonra diğer alanlarda sonuçlar yaratır.

Sonuç

Antalya turizm kenti olarak artan öneme sahiptir. Bunun yanında seracılık, hayvancılık gibi tarımsal alanda sahip olduğu potansiyelin değerlendirilmesi gerekir. Turizm alanındaki ilerlemeler ile tarımsal gelişmeler birbirini desteklemektedir. Son dönemde göç oranı, nüfus artış hızı düşmekte ve ülke ortalamalarına yaklaşmaktadır. Bu durum

Antalya'nın Tarihsel –Toplumsal-Kentsel Analizi

kentin kendi iç dinamiklerini öne çıkarmasını zorunlu kılmaktadır. Bunun için eğitim, sanayi, ticaret, tarım, turizm vb. tüm alanlarda rasyonel örgütlenme, etkin işbirliği, sonuç odaklı planlamalar öne çıkarılmalıdır. Sivil toplum örgütleri ve resmi kurumlar arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi için daha fazla çaba harcanması gerekmektedir.

Kaynaklar

ATİK, M ve diğer., 2006, “Turizm ve Doğa Koruma Güney Antalya Bölgesi: Gelişme ve Sonuçları” Akdeniz Üniv. Ziraat Fakültesi Dergisi. 19(2),165-177 (dergipark.gov.tr)

BAL,H., 1996, “Kentsel Toplumda Anomi-Yabancılaşma Olgusu, Kente Göç Edenlerin Alternatif Çözümü: Hemşehri Birlikleri” , Toplum ve Göç (20-22 Kasım 1996 , Mersin),s. 431-440.

DİNÇ, G., “Cumhuriyetin ilk nüfus sayımına göre Antalya'nın Demografik Yapısı,” (dergipark.gov.tr)

Dinc, G. “Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Antalya'da İhracat ve İthalat”, (tdts.deu.edu.tr).

EMECEN,F., “Antalya” maddesi, İslam Ansiklopedisi, yıl: 1991, cilt: 3.

İŞİK Ş., V. ZOGAL, 2017, “Turizm Kentleşmesi Kavramı (Antalya Örneği)” , Ege Üniversitesi Coğrafya Dergisi, 26(2), İzmir. (dergipark.gov.tr)

KARAC, B., 2002, XV.ve XVI.yüzyıllarda Teke Sancağı, Fakülte Kitapevi, Isparta,s.584.

MANAVOĞLU, E., Ö. KUTLU, “Cumhuriyet Dönemi Antalya'sı”, Antalya Tarihi III.

ÖRS, H., 2005, “Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi”, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 16, Sayı 2, Güz: s. 204-210,

Rapor İstatistikler

Antalya İli Yatırım Alanları Vizyon Raporu 2017.

TÜİK İstatistikleri

Ekonomi Bakanlığı TR61 Düzey 2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı

Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, BAKA, 2011 Raporu <http://yigm.kulturturizm.gov.tr>